

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО» (м. Одеса)
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ТА ДИФЕРЕНЦІАЛЬНОЇ
ПСИХОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО
ФАКУЛЬТЕТУ

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПРОСТІР ОСОБИСТОСТІ В ЗВИЧАЙНИХ ТА НАДЗВИЧАЙНИХ УМОВАХ СУЧАСНОСТІ

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції
19-20 травня 2023 року

Одеса
ФОП Бєлий А.Є
2023

УДК 159.9: 37.015.3

ББК 88.4

П 86

Друкується згідно рішення Вченої ради Соціально-гуманітарного факультету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (Протокол № 6 від 24.02.2023 р.)

Психологічний простір особистості в звичайних та надзвичайних умовах сучасності : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Психологія самоздійснення особистості: теорія, досвід, практика» (19-20 травня 2023 р.) / відп. ред. О. П. Саннікова. Одеса : ФОП Бєлий А.Є., 2023. 168 с.

ISBN 978-617-7757-56-5

Редакційна колегія

- Саннікова О. П. – *доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри загальної та диференціальної психології; відповідальний редактор;*
- Василенко І. В. – *кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної та диференціальної психології;*
- Санніков О. І. – *доктор психологічних наук, професор кафедри теорії та методики практичної психології.*

Матеріали збірника містять результати теоретико - емпіричних досліджень, що здобуті в процесі науково-дослідної роботи студентів, аспірантів та науковців, які навчаються і працюють у закладах освіти України.

Для студентів, аспірантів, молодих науковців, психологів, педагогів та широкого кола зацікавлених осіб.

За зміст та помилки, що можуть зустрічатися в тексті статей, несуть відповідальність автори.

ISBN 978-617-7757-56-5

© Університет Ушинського, 2023

конструктивного самозбереження особистості : [колективна монографія]. Луцьк : Вежа-Друк, 2015. С. 77-84.

3. Коқун О., Дубчак Г. Особливості прояву стресостійкості майбутніх фахівців соціономічних професій. *Social and Human Sciences. Polish-Ukrainian scientific journal.* 2016. № 03 (11). URL : http://sp-sciences.io.ua/s2573969/kokun_oleg_dubchak_halyna_2016.

4. Кравцова О. К. Стресостійкість особистості як психологічний феномен: основні теоретичні підходи. *Вісник післядипломної освіти. Серія: Соціальні та поведінкові науки.* 2019. Вип. 7. С. 98-117.

5. Кудінова М. С. Порівняльний аналіз понять «стресостійкість» та «емоційна стійкість». *Теорія і практика сучасної психології.* 2018. С. 22–28 URL : http://www.tpsjournal.kpu.zp.ua/archive/1_2016/7.pdf.

6. *Методики дослідження психічного здоров'я та благополуччя персоналу організацій: психологічний практикум* (за ред. Л. М. Карамушки). Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2023. 76 с.

7. Пастрик Т. В. Дослідження особливостей стресостійкості у майбутніх медиків. *Освіта регіону.* 2011. № 3. С. 262-266.

8. Пілецький В. Копінг-стратегії поведінки особистості в стресових ситуаціях. *Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія ПНУ ім. Василя Стефаника.* Івано-Франківськ, 2014. Вип. 19(1). С. 185-194 URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpsf_2014_19\(1\)_27](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpsf_2014_19(1)_27).

9. *Стресостійкість: [навчальний посібник]* / За ред. Я. М. Когута. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 204 с.

УДК 159.923

СПРЯЖЕНІСТЬ ВЛАСТИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ВИХОВАТЕЛІВ ІНКЛЮЗИВНИХ ГРУП

Бринза І. В.

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної і диференційної психології,
Університет Ушинського*

Капля Я. Г.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Університет Ушинського*

У статті представлені результати кореляційного аналізу між показниками психологічних особливостей вихователів інклюзивних закладів, а саме: емпатійних здібностей, комунікативних і організаційських схильностей, стресостійкості і певного спектру рис особистості. Встановлені статистичні закономірності між більшістю показників, що вивчаються.

Ключові слова: інклюзія, інклюзивна освіта, емпатія, стресостійкість, комунікативні здібності, організаційні здібності.

The article presents the results of a correlation analysis between indicators of psychological characteristics of teachers of inclusive institutions, namely: empathic abilities, communicative and organizational tendencies, stress resistance and a certain spectrum of personality traits. Statistical regularities have been established between most of the studied indicators.

Key words: inclusion, inclusive education, empathy, stress resistance, communication skills, organizational skills.

В наш час однією з найтривожніших тенденцій у країні є збільшення дітей із проблемами здоров'я. Це потребує сучасних рішень в освітній програмі, саме тому на основі цієї проблеми виник термін- інклюзія.

Інклюзія - це досить новий термін в сучасній педагогіці. Інклюзія має на меті забезпечити повну участь людей з особливими потребами і ознаками в житті суспільства. Інклюзивна освіта – це підхід до навчання, який відкриває доступ до якісної освіти будь-якій дитині, незалежно від її здібностей, фізичних можливостей, етнічної або соціальної приналежності та базується на різноманітності, довірі, співпраці та повазі до кожної дитини, а також спрямована на забезпечення рівної можливості отримання якісної освіти кожній дитині, незалежно від її особливостей.

Вихователі, які працюють в інклюзивному середовищі, займають відповідальну позицію, оскільки їх завдання полягає не тільки в навчанні дітей, а й в забезпеченні рівних можливостей для навчання та розвитку усіх дітей, включаючи дітей з особливими потребами. Не зважаючи, на доволі значний обсяг теоретичних і експериментальних досліджень з питань розвитку професійної ідентичності вихователів, проблема вивчення психологічних якостей перебуває на етапі теоретичного вивчення, а психологічна сторона цього питання досі залишається поза увагою науковців.

Дослідженням та визначенням професійної компетентності вихователя займалися багато науковців, серед них: Т. Поніманська [1], З. Шевців [2], Т. Ілляшенко [3], Г. Беленька [4] А. Чаговець [5] та інші. Дослідивши літературу з даної теми, виділено такі важливі психологічні особливості особистості вихователя інклюзії, як: емпатія, стресостійкість, комунікативні та організаторські здібності, адаптаційні якості.

Серед сукупності зазначених якостей однією з важливих можна вважати стресостійкість. Це здатність людини ефективно пристосовуватись до стресових ситуацій і не допускати виникнення негативних наслідків для свого здоров'я та психічного стану. Низька стресостійкість може призводити до швидкого психологічного

виснаження, професійного вигорання і як наслідок не бажання працювати за спеціальністю. Крім цього, вихователь інклюзивних закладів повинен бути емпатійним, здатним почувати емоції дітей та поважати їхні потреби, враховувати їхні особливості та реагувати на них адекватно. Емпатія- це соціально-психологічна властивість особистості. Вона являє собою сукупність соціально-психологічних здібностей індивіда, за допомогою яких ця властивість розкривається як об'єкту, так і суб'єкту емпатії. У ряд таких здібностей входять: здатність емоційно реагувати на переживання іншого; здатність розпізнавати емоційні стани іншої і подумки переносити себе в думки, почуття і дії іншого; здатність використовувати способи взаємодії, що полегшують страждання іншої людини [6].

Також, комунікативна компетенція є ключовим елементом у роботі вихователя інклюзивних груп. Під комунікативною компетенцією А. Богуш розуміє комплексне використання мовцем мовних і немовних засобів із метою спілкування у конкретних соціально-побутових ситуаціях, уміння орієнтуватися в ситуації спілкування, його ініціативність, а також обізнаність людини, певну систему знань, умінь і навичок, мовленнєвих здібностей. [7, с.24]. На нашу думку, одним із ключових аспектів комунікації є уважність до мови, яку використовує вихователь. Вміло використовуючи слова та вислови, вихователь може залучити увагу дітей та допомогти їм розуміти матеріал. Що стосується організаторських здібностей вихователів інклюзії, то тут потрібно розглядати їх у двох аспектах: організація власної роботи (вихователь повинен мати здатність розробляти плани діяльності на день, тиждень, місяць, рік та готуватися до різноманітних ситуацій, що можуть виникнути в групі, управляти ресурсами, такими як час, людські ресурси, щоб забезпечити ефективну діяльність групи) та організація дитячого колективу (вихователь повинен бути здатний організувати різні види діяльності у групі, такі як групові ігри, спортивні змагання, фізкультурні тренування та інші, ефективно спілкуватися з дітьми, збирати інформацію, давати чіткі інструкції та вміти слухати інших). Без цих важливих умінь і навичок не може бути і мови про злагоджену роботу у групі, ось чому ми вважаємо, що організаторські здібності є дуже важливими у роботі педагога і є запорукою чіткого функціонування групи, а також здатні полегшувати життя дітям з особливими потребами в умовах групи

Отже, метою даного повідомлення є аналіз результатів кореляцій між спектром якостей особистості вихователя інклюзивної групи.

Для реалізації поставленої мети обрані методики:

«Комунікативні та організаторські схильності» авторів В. Синявський, Б. Федоришин; Методика «Діагностика рівня емпатійних здібностей» автор В. Бойко; «Шкала психологічного стресу, PSM-25» авторів Л. Лемур-Р. Тесьє-Л. Філліон, адаптація Н. Водоп'янова; «П'ятифакторний особистісний опитувальник «5-PFQ» автора Х.Тсуїї, адаптація О. Хромова.

Аналіз матриці кореляцій дозволив побудувати статистичні плеяди, що представлені на рис. 1. На рис. представлені значущі коефіцієнти кореляції між показниками комунікативних і організаторських схильностей, показників 5-PFQ та емпатійних здібностей у групі вихователів інклюзії.

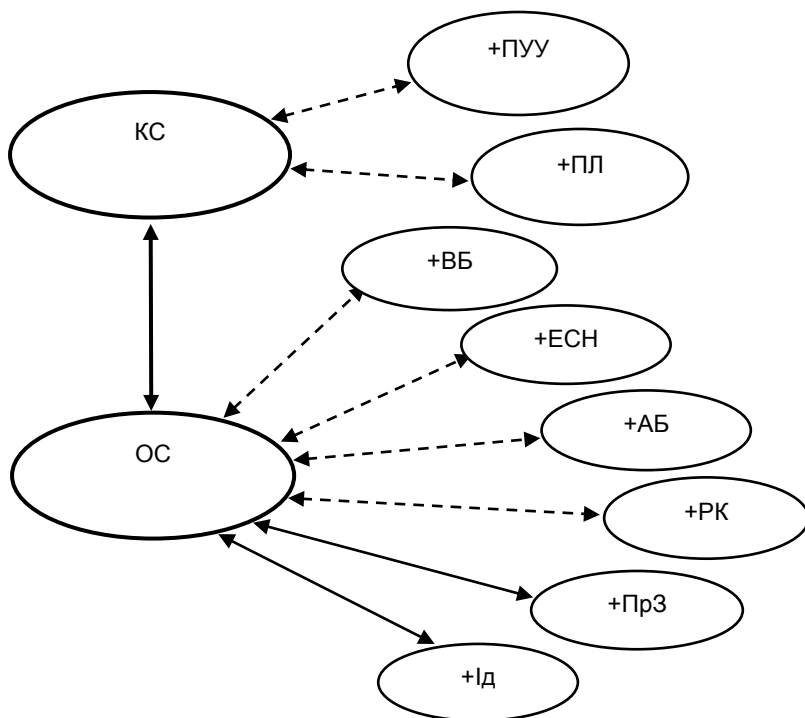


Рис 1. Кореляційна плеяда показників комунікативних і організаторських схильностей, рис особистості за 5-PFQ та емпатійних здібностей у групах вихователів інклюзивних груп

Примітки: 1) тут та далі \longleftrightarrow $p \leq 0,01$; \dashrightarrow $p \leq 0,05$; 2) показники комунікативних і організаторських схильностей: КС – комунікативні схильності, ОС – організаторські схильності; 3) показники опитувальника 5-PFQ: ПУУ – пошук уваги-уникнення уваги, ПЛ –

передбачуваність-легковажність, БВ – безвідповідальність-відповідальність, ЕСН – емоційна стійкість-емоційна нестійкість, АБ – артистичність - без артистичність; 4) показники емпатійних здібностей: РК – раціональний канал, ПрЗ – проникаюча здатність, Ід – ідентифікація.

При аналізі коефіцієнтів кореляції показник комунікативних схильностей додатній 5% пов'язаний з показниками пошук уваги-уникнення уваги (0,455) та передбачуваність-легковажність (0,513). Показник організаторських схильностей лише додатньо корелює на 1% рівні значущості з показниками відповідальність-без відповідальність (0,452), емоційна стабільність-емоційна нестабільність (0,512), артистичність-без артистичність (0,506). Також, виявлені статистично значущі кореляції між показниками організаторських схильностей з показниками емпатійних здібностей, а саме, 1% додатній зв'язок з показниками проникної здатності (0,652) і ідентифікацією (0,683) та 5% додатній зв'язок з показником ідентифікації.

На рис. 2 представлено кореляційна плеяда показників емпатійних здібностей та показниками рис особистості за 5-PFQ у групі вихователів інклюзії.

Показники раціонального каналу емпатії мають додатні статистично значущі зв'язки з показниками домінантність-підкореність (0,447) і артистичність - без артистичність (0,447) на 5% рівні значущості. Додатні 1% зв'язки виявлені між показником емпатії - емоційний канал і показниками активності-пасивності (0,572), а також акуратності-неакуратності (0,713).

На додатному 5% рівні виявлені взаємозв'язки між показником емоційного каналу та показниками домінантність-підкореність (0,491), екстраверсія-інтроверсія (0,454), повага до інших-самоповага (0,472), відповідальність - без відповідальність (0,489), експресивність-практичність (0,451), ДР- допитливість-реалістичність(0,558).

Як бачимо у вибірці вихователів, які працюють у групах інклюзії виявлені додатні кореляції на 1% рівні значущості між показником стресостійкість (психічна напруженість) і показниками розуміння нерозуміння-(0,866), поваги до інших-самоповаги (0,713), самоконтроль-імпульсивність (0,751) та 5% рівень значущості між показником психічної напруженості та показниками пошук вражень-уникнення вражень (0,560), сензитивність - не чуттєвість (0,504), а також від'ємні кореляції між показником стресостійкості і показником тривожності-безтурботності на рівні 5% значущості, що свідчить про тісний взаємозв'язок цих психологічних особливостей.

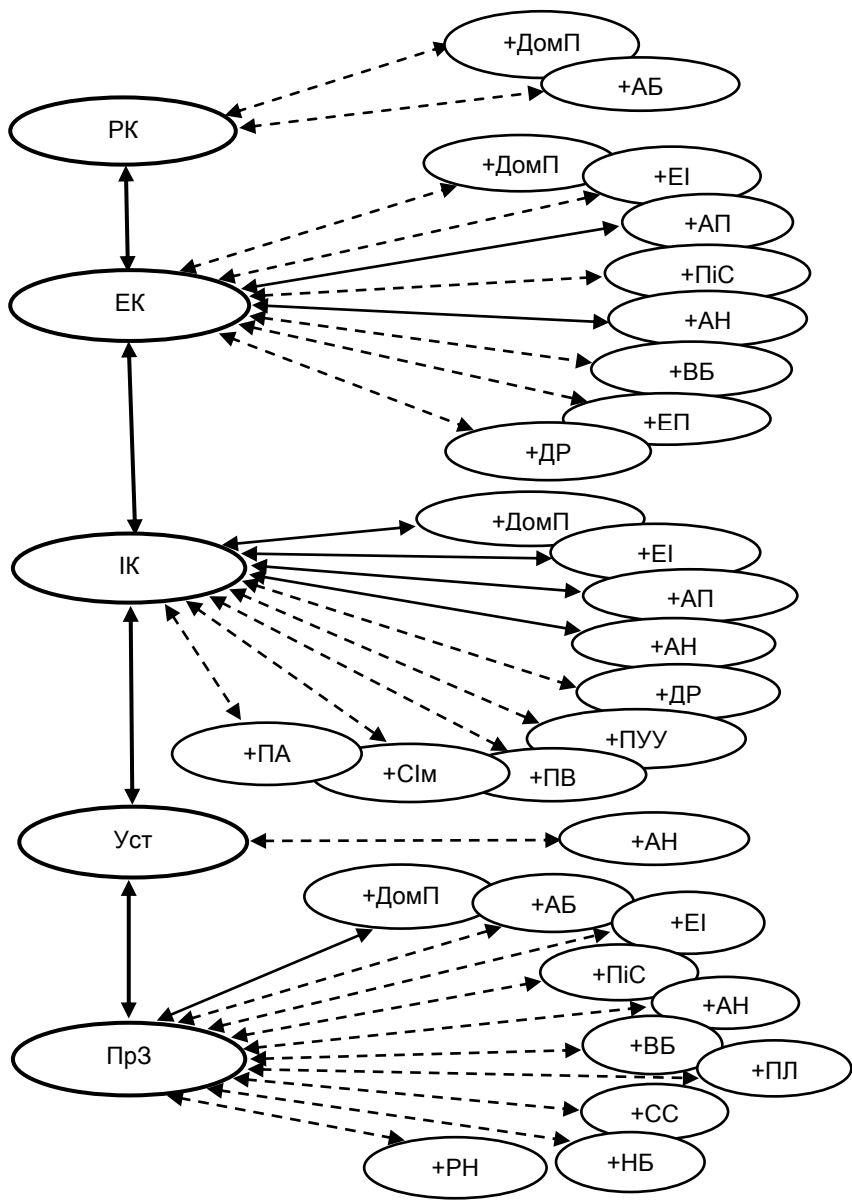


Рис 2. Кореляційна плеяда показників емпатичних здібностей і рис особистості у вихователів інклюзії.

Примітки: 1) показники емпатійних здібностей: РК- раціональний канал, ЕК- емоційний канал, ІК- інтуїтивний канал, Уст- установки, ПрЗ- проникаюча здатність; 2) показники рис особистості за опитувальником 5- PFQ: ДомП - домінантність-підкореність, АБ – артистичність-без артистичність, ЕІ- екстраверсія-інтроверсія, АП – активність- пасивність, ПіС -повага до інших-самоповага, АН – акуратність- неакуратність, ВВ – відповідальність-безвідповідальність, ЕП- експресивність-практичність, ДР - допитливість-реалістичність, ПУУ - пошук уваги-уникнення уваги, ПВ-прив'язаність-відстороненість, Сім - самоконтроль-імпульсивність, ПЛ – передбачуваність-легковажність, СС – співпраця–суперництво, НБ – наполегливість – без наполегливість, РН – розслабленість - напруженість.

Проведений аналіз кореляцій між аналізуємими показниками надає можливості відмітити, що встановлені багатозначні як додатні, так і від'ємні зв'язки на високому рівні значущості між показниками емпатії, стресостійкості, рис особистості за опитувальником 5-PFQ, організаційних та комунікативних властивостей. Отримані результати вказують на статистичні закономірності в прояві досліджуваних властивостей.

На рис.3 представлена кореляційна плеяда показників стресу, рис особистості за 5-PFQ та емпатійних здібностей

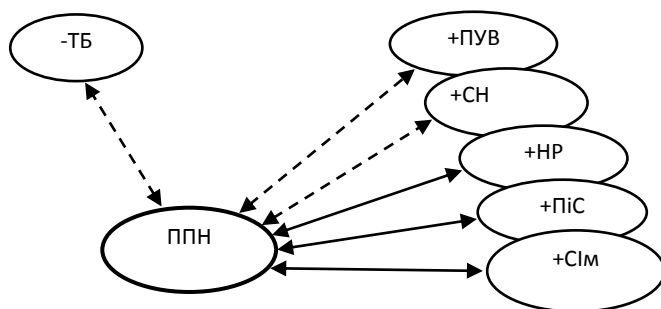


Рис. 3. Кореляційна плеяда значущого показника стресу, показників 5-PFQ та показників емпатійних здібностей у вихователів інклюзії.

Примітка: 1) показник стресу- ППН- показник психічного напруження; 2) показники рис особистості за опитувальником 5 PFQ: ПУВ - пошук вражень-уникнення вражень, РН - розуміння-нерозуміння, ПіС - повага до інших-самоповага, Сім - самоконтроль-імпульсивність, ТБ - тривожність-безтурботність, СН - сензитивність-нечуттєвість.

Ефективна діяльність вихователів груп інклюзії активізує властивості особистості, які пов'язані з певною комбінацією

емпітичних, стресостійких рис особистості та системою комунікативних і організаторських схильностей.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми, яка вивчається. Перспектива подальшого дослідження може бути представлена в аспекті розробки тренінгових програм розвитку властивостей особистості, що вивчаються.

Література:

1. Поніманська Т. І. Підготовка педагогічних кадрів для системи дошкільної освіти. *Дошкільна педагогіка*. Київ, 2004. С. 129-136.
2. Шевців З. М. *Основи інклюзивної педагогіки*: [навч. посіб.] / 2-ге вид., доп. Львів : Новий світ – 2000, 2019. 264 с.
3. Ілляшенко Т. Інклюзивне навчання дітей з особливими освітніми потребами і психолого-педагогічна діагностика. *Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат: Матеріали II Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції*. 2022. С. 86-89.
4. Бєленька Г. В. *Підготовка вихователя до розвитку особистості дитини в дошкільному віці*: [монографія]. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 310 с.
5. Чаговець А. Сучасна професійна підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Теоретичний аспект. *Обрії*. 2015. № 1 (40). С. 99-102.
6. Дмитрієва С. М., Мачушник О. Л. Вивчення рівня емпатійності майбутніх психологів. *Вісник*. 2019. № 1 (39). С. 13-17.
7. Богуш А. М. *Мовленнєвий компонент дошкільної освіти*: 4-те вид. доопр. і доп. Харків : Ранок, 2013. 192 с.

УДК: 159.923

МІЖОСОБИСТІСНІ ВІДНОСИНИ МАКІАВЕЛЛІСТІВ

Саннікова О. П.

*доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри загальної та диференціальної психології,
Університет Ушинського*

Єрмошина О.Ю.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Університет Ушинського*

Анотація. У статті представлено результати дослідження міжособистісних відносин осіб, які схильні і не схильні до макіавеллізму. Макіавеллізм розуміється як риса особистості, до якої входить маніпуляція, обман, цинічний та холодний розрахунок ставлення до інших